

Feminist Uluslararası İlişkiler Yazını Üzerine Bir İnceleme

Çiçek Coşkun*

Başkent Üniversitesi

Öz

Uluslararası ilişkiler disiplini ve feminizm, günümüzün önemi giderek artan bir tartışma alanıdır. 1980'li yılların ikinci yarısında, Uluslararası ilişkiler alanında realizmin tanımlandığı pek çok kavramın sorgulandığı bir dönemde, disiplinin toplumsal cinsiyet odaklı metinler üretmesi de önem kazanmıştır. Uluslararası ilişkiler disiplini maalesef ki hala eril bir alan olarak tartışılabilir, feminist Uluslararası ilişkiler üzerine son otuz yılda pek çok önemli metin yazılmış ve realist paradigmayı sarsan pek çok tartışma yapılmıştır. Bu bağlamda alanda ciddi bir literatür oluştuğunu söylemek mümkündür. Bu çalışma, feminist Uluslararası ilişkiler yazınında ortaya konan belli başlı metinlerin ve tartıştıkları konuların dönemsel bir incelemesini yapmayı amaçlamaktadır. Genel anlamda kronolojik olarak ilerleyecek olan çalışma, 1980'li yılların sonu, 1990 ve 2000'li yıllarda yazılan metinleri inceleyecektir. Alanda yazılmış bütün metinler inceleme iddiası olmayan çalışma, önemli yazarları ve uluslararası alanda ortaya konulmuş belli başlı metinleri bu konuda çalışmak isteyenlere yol göstermek için inceleyecektir.

Anahtar Kelimeler: *feminist uluslararası ilişkiler, Ann Tickner, BMGK 1325.*

* Dr.Öğr.Üyesi Çiçek Coşkun, Başkent Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü. Ankara-Türkiye. E-posta: ccoskun@baskent.edu.tr. ORCID ID: 0000-0002-6563-0164.

Invited Paper

Literature Review

Article submission date : 30 April, 2019

Article acceptance date : 2 May, 2019

1302-9916©2019 emupress

Davetli Makale

Tarama Makalesi

Makale gönderim tarihi: 30 Nisan, 2019

Makale kabul tarihi : 2 Mayıs, 2019

A Review of Feminist International Relations Literature

Çiçek Coşkun
Başkent University

Abstract

The International Relations discipline and feminism is an important discussion field today. In the 1980s, when many concepts of realism were questioned by the scholars of International Relations, gender-oriented texts of the field gained importance. Even though the International Relations discipline, unfortunately, is still characterized as a masculine field, many critical texts with gender perspective have been written and many discussions have been made to challenge the hegemony of the masculine realism over the last thirty years. In this context, an important literature transforming the field has emerged. The aim of this study is to make a review of the main texts in the feminist International Relations literature. The study, which unfolds chronologically, will examine the texts written in the late 1980s, 1990s and 2000s. The study, which does not claim to examine all the texts written in the field, offers an introduction to the young scholars willing to delve into the related topics.

Keywords: *Feminist International Relations, Ann Tickner, UNSC 1325.*

Giriş

Uluslararası İlişkiler disiplininin toplumsal cinsiyet odaklı metinleri 1980'li yılların sonlarına doğru, Üçüncü Dalga feminizmin etkili olduğu, Soğuk Savaş'ın da sonlarına gelinen ve uluslararası ilişkiler kavramlarının dönüşmeye başladığı bir dönemde tartışılmaya başlanır. Aradan geçen yaklaşık otuz yılda alanda birçok metin yazılmış ve birçok tartışma yapılmıştır. Bu çalışma, feminist uluslararası ilişkiler yazınında ortaya konan belli başlı metinlerin bir incelemesini yapmayı amaçlamaktadır. Genel hedefi alandaki uluslararası yazını incelemek olan çalışmanın elbette ki yazılmış tüm metinleri incelemek gibi bir iddiası yoktur. Çalışma genel anlamda kronolojik olarak 1980, 1990 ve 2000'li yıllarda bu alanda üretilmiş metinleri incelemektedir.

İlk Metinler

Millenium dergisi 1988 yılında Kadınlar ve Uluslararası İlişkiler özel sayısını yayımlar. Sayının içinde önemli tartışmalar bulunmaktadır. Sayıda alanın en önemli isimlerinden biri olan Ann Tickner'ın Hans Morgentau'nun realizm teorisi prensiplerini feminist bir yeniden düzenlemeye tuttuğu makalesi dünyanın erkek egemen olduğu ve kadınların bu dünyada kendilerine çok az yer bulabildikleri tartışması ile başlar (1988: 429). Derginin aynı özel sayısında Fred Halliday (1988: 419) bütün disiplinlerde toplumsal cinsiyet temelli açılımlar bulunmasına rağmen özellikle uluslararası ilişkiler disiplininin konuya sessiz kaldığını, 'yüksek politika' içeren bu disiplininin hiyerarşik yapısında kadınlara çok az yer verildiğini eleştirmektedir. Sarah Brown (1988) aynı sayıda feminizm, uluslararası politika ve alandaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini tartışmaya açmaktadır¹.

Alanın en önemli isimlerinden birisi olan Cyntia Enloe 1989 yılında çığır açan kitabı *Bananas, Beaches and Bases: Making Feminist Sense of International Politics*'i yayımlar. Feminist uluslararası ilişkiler tartışmalarında önemli bir dönem başlatan çalışmasında Enloe, uluslararası ilişkiler alanında kadınların deneyimlerinin önemine dikkat çekerek "kadınlar nerede?" sorusunu sorar ve kadınların alanın ne kadar dışında tutulduğunu saptayarak bizi bu sorunun cevabını aramaya davet eder.

Yine aynı yıl Robert O. Keohane (1989), Christine Sylvester'ın kullandığı feminist tipolojiden hareketle ve post-modernist bakış açısını eleştirerek, feminist bir bakış açısının uluslararası ilişkiler disiplinine yapacağı katkıyı belirtir ve uluslararası ilişkiler disiplininin temel kavramlarının uluslararası toplumun cinsiyetçi söylemlerinden nasıl etkilendiğini tartışır. Keohane'in bu çalışmasına Cynthia Weber'den yanıt gelir. Weber (1994: 337-338), Keohane'in çalışmasını iki ayrı yapı kurmakla eleştirir: Makalenin analiz öznesi olan feminist yazın ve Keohane'in analiz öznesini bir nesne konumunda gören yazın yapısı. Weber bu durumu Keohane'in metnindeki eril paranoya olarak eleştirir. Öte yandan Keohane (1998), Tickner'ın "Bir türlü anlamıyorsunuz" diyerek (1997) alandaki

erkek meslektaşlarını eleştirdiği makalesine yanıt vererek alandaki teorik tartışmaları devam ettirir.

Bu dönemde Yosef Lapid (1989) *The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era* başlıklı çalışmasıyla Uluslararası İlişkiler disiplininde var olan alanların yanında bir ‘üçüncü tartışma’ alanı açarak, eleştirel temelli çalışmaların önemini ortaya koymuştur. Feminizm ve toplumsal cinsiyet yaklaşımlarının ilerlediği bu alanda birçok farklı tartışma yapılmış, disiplinin erkek egemen geleneksel yapısı eleştirilmiştir. Üçüncü tartışmanın başlayışının 25. yılında ise geriye dönük bu tartışmaları değerlendiren bir panel düzenlenmiştir (Jackson, 2014).

1990’lı Yıllar

Devlet ve güvenlik kavramlarının sorgulandığı 1990’lı yıllar, alandaki tartışmaların ve ilerlemenin devam ettiği önemli bir dönemdir. Tickner *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security* (1992) kitabında küresel güvenlik kavramını feminist bakış açısıyla sorgulamış ve ‘yüksek politika’ olarak görülen bu alanın feminist yaklaşımdan uzaklığını ortaya koymuştur. Tickner çalışmalarına, Soğuk Savaş sonrası dönemde barış ve güvenlik konusunu feminist bir bakış açısıyla incelediği *Feminist Perspectives on Peace and World Security in the Post-Cold War Era* (1994) ile devam etmiştir. Soğuk Savaş’ın ardından alanın öncülerinden Cyntia Enloe da Soğuk Savaş dönemi sonundaki cinsel politikalar ve uluslararası ilişkiler üzerine *The Morning After-Sexual Politics at the End of the Cold War* (1993) kitabını yazmıştır. Tickner (1999) Machiavelli’nin Prens’ini eleştirerek uluslararası ilişkilerin erkek egemen dünyasında ‘prenslerin’ çokluğundan, ‘prenselerin’ ise azlığından bahsettiği bir diğer çalışmasında, alanın öteden beri gelen erkek egemen yapısını eleştirmiştir.

Aynı dönemde Uluslararası İlişkiler teorisine feminist bakış açısı ile yaklaşan başka çalışmalar da yapılmıştır. Marysia Zalewski (1993:14) Uluslararası İlişkiler teorisine feminist bakış açısı üzerinden baktığını ve çalışmasının sonunda teorisinin niteliklerinin daha derinden anlaşılacak, feminist bakış açısının yalnızca (erkek) teorisyenlerin “dünya siyasetinin karmaşık gerçeklerini” anlaması için bir tür “kadınısı yardım”a indirgenmesinden vazgeçileceğini umduğunu belirtmiştir. Zalewski ve Enloe (1995: 300) Uluslararası İlişkiler teorisini kimlik üzerinden incelemiş ve realizmin cinsiyet gibi kavramlara önem vermediğini eleştirmişlerdir.

Feminist Uluslararası İlişkiler teorisi üzerine yazılan önemli eserlerden birisi de Christine Sylvester’in *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era* (1994) kitabıdır. Sylvester kitapta Uluslararası İlişkiler teorisinin erkek egemen yapısını eleştirerek, feminist bir epistemoloji önerir. 2002 yılında Sylvester’in *Feminist International Relations: An Unfinished Journey* kitabı yayımlanır. Kitapta Sylvester feminist Uluslararası İlişkiler teorisinin ve önde gelen düşünürlerinin bir incelemesini yapmakta ve alana feminist merceklerle bakmayı ve feminist bir metodoloji kullanmayı önermektedir. Uluslararası

İlişkiler ve toplumsal cinsiyet alanının Türkiye'deki etkileri üzerine Sevgi Yöney'in (1996) çalışması da bu dönemde yayınlanmıştır.

Bu dönemde Terrell Carver (1996) siyasal teoriyi toplumsal cinsiyet üzerinden incelemeyi amaç edindiği kitabında, Marx ve Engels'in metinleri üzerinden siyasal teorinin aile ve diğer ilişkileri yok saydığını ve bu durumun kadınlar için olduğu kadar erkekler için de önemli olduğunu belirtir. Carver ayrıca Gendering IR (1998) makalesi ile uluslararası ilişkiler ve toplumsal cinsiyet alanındaki farklı çalışmaları inceler. Lise Togeby Danimarka'daki dış politika konusundaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini incelediği çalışmasında, bu konudaki bilgimizin çoğunu Amerika Birleşik Devletleri'nden (ABD) kaynaklandığını ama bu bilginin diğer ülkelerdeki duruma genellenemeyeceğini söyler (1994: 376). Jill Steans'ın (1998) toplumsal cinsiyet ve uluslararası ilişkiler disiplinine teorik bir giriş yaptığı Gender and international relations: An Introduction alandaki başka bir çalışmadır. Steans'ın alandaki diğer çalışmaları Gender and International Relations (2006) ve Daniela Tepe-Belfrage ile editörlüğünü yaptıkları *Handbook on Gender in World Politics* (2016) kitaplarıdır.

1990'lı yıllarda alandaki karşılıklı tartışma derinleşerek devam eder. Adam Jones'un (1996) Uluslararası İlişkiler alanındaki feminist eleştirileri incelediği ve feminizme dışarıdan bakarak teoriyi belirli açılardan sınırlı bulduğu çalışmasına cevap gecikmez. Carver, Molly Cochran, ve Judith Squires (1998) *Gendering Jones: Feminisms, IRs, Masculinities* makalelerinde feminist teorideki ontolojik, epistemolojik ve normatif tartışmaları inceleyerek, Jones'un yaklaşımının eksikliklerini eleştirirler. Jones ise *Engendering Debate* (1998) makalesi ile bu eleştirilere yanıt verir.

Alandaki bir başka tartışma Francis Fukuyama ve Tickner arasındadır. *Fukuyama Women and the Evolution of World Politics* (1998) makalesinde kadınlar tarafından yönetilen bir dünyanın erkekler tarafından yönetilen bir dünyadan çok daha barışçıl olacağını ifade etmekte ve erkeklerin agresif içgüdülerini şempanzelerle karşılaştırmaktadır. Tickner (1999: 3) Fukuyama'nın bu sosyo-biyolojik yaklaşımını tutucu bulduğunu ve iddialarının dikkati kadınların sosyal, ekonomik ve politik dezavantajlı konumları gibi daha ivedi bir feminist gündemden başka yöne çektiğini ifade etmiştir.

2000'li Yıllar: 1325 Sayılı Karar ve Feminist Uluslararası İlişkiler Yazını

2000'li yıllar Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 1325 sayılı kararı ile bütün üye ülkelere kadınların barış ve güvenlik girişimine katılımının sağlanması çağrısı ile başlamıştır. Fakat 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'ye yönelik gerçekleştirilen terör saldırısı ile feminizm ve toplumsal cinsiyet temelli uluslararası ilişkilerin alanda gördüğü kabulün azalmaya başladığı bir sürecin içine girilmiştir. Hegemonik maskülinite kavramı bu dönemde artan şekilde tartışılır. Mike Donaldson'un 1993 yılında eşcinsellik ve bireysel haklar üzerinden incelediği hegemonik maskülinite kavramı, 2000'lerde Charlotte Hooper'ın *Manly states: Masculinities, International Relations, and Gender Politics* (2001) çalışmasının yanı sıra, Scott N. Romaniuk ve Joshua K. Wasylciw (2010) ve J. Heeg Maruska

(2010) tarafından da tartışılmıştır. Maruska'ya göre (2010) hegemonik maskülinite 2000'lerde uluslararası politikada zaman zaman hipermaskülen bir hal almaya başlamıştır (Maruska, 2010). 11 Eylül'ün ardından Amerikan dış politikasını çok etkileyen bu hal, Obama'nın döneminde daha kozmopolit bir yöntem benimseyerek, hegemonik maskülinite yapısından bir süreliğine uzaklaşmıştır (Ataç, 2009).

2000'li yıllarda dış politikanın giderek eril bir dile sahip olduğunu ilk eleştirenlerden birisi Enloe'dur (2000). Enloe (2004) gittikçe erilleşen uluslararası ilişkiler alanında sadece toplumsal cinsiyet bilincinin yeterli olmadığını, feminist bir bilince ihtiyaç olduğunu ifade eder. Enloe, Trump'ın ABD başkanı seçilmesinin ardından yayımladığı kitabı *The Big Push'ta* (2017) ise patriyarkanın sanıldığından çok daha detaylı ve birçok yüzü olduğunu ve hayatımızın her alanını kendini güncelleyerek etkilediğini belirtir (2017: 23). Bu dönemde Tickner ise 11 Eylül'ün feminist bir okumasını yaptığı çalışmasının (2002) ardından, uluslararası politikayı eleştirirken bu alana doğrudan dahil olmak mı yoksa eleştirel bir mesafede bulunmak mı gerektiği gibi sorunlara feminist akademisyenliğin verdiği cevapları ve akademisyenlerin sorumluluklarını araştırmıştır (2006). Ardından *Gender in World Politics* (2008: 262-264) ile toplumsal cinsiyetin dünya politikasını şekillendirmekte nasıl etkili olduğunu aktarmıştır. Bir kitap bölümü olan bu çalışmasında Tickner güvenlik ve küresel ekonomiye feminist bir perspektiften bakarak, bu alanlardaki eril karakteristikleri ortaya koyar. Tickner, Laura Sjoberg ile editörlüğünü yaptığı *Feminism and International Relations: Conversations about the Past, Present and Future* (2011) ile de feminizm ve uluslararası ilişkilerin geçmişten günümüze bir kritiğini yapmıştır.

Alanda giderek artan bir başka tartışma konusu ise siberfeminizm ve sosyal medyadır. Susan Hawthorne ve Renate Klein'in (1999) teknolojinin hızla ilerlediği bir çağda siberfeminizmi tartıştıkları çalışmalarının ardından, Suzanne Levi ve Sophie Toupin (2010) konuyu uluslararası ilişkiler alanında tartışmaya açarlar. Bu dönemde feminist uluslararası etik üzerine çalışmalar da yapılmıştır. Kim Hutchings ise (2000) feminist bir uluslararası etığın gerekliliğini tartıştığı çalışmasının ardından etik konusunu ahlak felsefesi ve politika, feminist uluslararası etik ve sivil toplum üzerinden tartışmaya devam etmiştir (2004). Bu dönemde gittikçe erilleşen uluslararası ilişkiler alanını eleştiren teorik çalışmaların sayısı da hızla artmıştır. Carver'in (2003) toplumsal cinsiyet ve uluslararası ilişkiler alanını bir kere daha tartıştığı çalışmasının yanı sıra, R. Charli Carpenter'in (2002) feminist olmayan bir bakış açısının alana etkisini tartıştığı çalışması, Eric M. Blanchard'ın (2003) feminist bir güvenlik teorisinin gelişimini tartıştığı çalışması, V. Spike Peterson'un (2004) feminist teoriler ve uluslararası ilişkiler üzerine çalışması, Gillian Youngs'un (2004) dünyayı anlamak için feminizm ve toplumsal cinsiyetin neden gerekli olduğunu analiz ettiği çalışması, Clare Hemmings'in (2012) politik dönüşüm ve feminist düşünümüllüğü incelediği metni ve Laura J. Shepherd'ın (2010) editörlüğünü yaptığı ve global politikada toplumsal cinsiyet ilişkilerinin analiz edildiği çalışma bu dönem yapılan çalışmalar arasındadır. Zalewski'nin *Feminist International Relations:*

Exquisite Corpse (2013) kitabı yakın dönemde yapılan önemli çalışmalardandır. Zalewski sürrealizmden etkilendiği ve şiir, şiddet, film, global politikalar arasında gezindiği çalışmasında, 'exquisite corpse'² feminist Uluslararası İlişkiler alanında bir metodoloji olarak okuma denemesi yapmıştır.

Bu noktada feminist bir uluslararası ilişkiler metodolojisi geliştirmek üzerine yapılan bazı çalışmaları da belirtmeliyiz. Sandra Harding'in artık klasikleşmiş kitabı *The Science Question in Feminism* (1986)'in ardından, uluslararası ilişkiler alanını da içine alacak şekilde feminist metodoloji üzerine çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında Nina Lykke'nin (2010)'nin çalışmasının yanı sıra, Brooke A. Ackerly ve Jacqui True'nun (2010) siyasal ve sosyal bilimlerde feminist araştırma yapmak üzerine yazdıkları kitapları ve Mary Caprioli'nin (2004) feminist Uluslararası İlişkiler teorisi ve nicel araştırma yöntemleri üzerine çalışması sayılabilir.

Son olarak Türkiye'ye baktığımızda 2000'lerde Türkiye'de de feminist bir Uluslararası İlişkiler yazınının gelişmeye başladığını görürüz. *Alternatif Politika Dergisi* 2017 yılında bir Feminist Uluslararası İlişkiler sayısı yayınlanmıştır³. Dergide yayınlanan makalelerin yanısıra, Ali Bilgiç'in (2015, 2016) maskülen dış politikayı tartıştığı çalışmaları, Özlem Tür ve Çiğdem Aydın-Koyuncu'nun (2010) feminist uluslararası ilişkiler yaklaşımını değerlendirdikleri çalışması, Aydın-Koyuncu'nun (2011) dış politikada karar verme mekanizmalarında kadının yerini tartıştığı ve güvenlik konusunu feminist uluslararası ilişkiler yaklaşımları açısından değerlendirdiği (2012) çalışmaları ve Merve Özdemirkıran ve Selcen Öner'in (2017) Türkiye'de kadın uluslararası ilişkiler akademisyenlerinin profilini ortaya koydukları çalışmaları Türkiye'de konuyla ilgili yazılmış önemli metinler arasındadır. Bu yazına ait son örneklerden biri Ayşe Ömür Atmaca ve Pınar Gözen Ercan'ın (2018) uluslararası güvenlik sorunlarına, özellikle 'koruma sorumluluğu'na, feminist perspektiften yaklaştıkları makaledir.

Sonuç

Millenium dergisinin özel sayısının yayınlanmasının üzerinden geçen otuz bir yıl içerisinde feminist Uluslararası İlişkiler alanında pek çok çalışma yapılmış olduğunu görülmektedir. Geçen süre içerisinde feminist Uluslararası İlişkiler teorisi, kendini güncelleyerek sürekli kılan ataerki siyaset uygulamalarına paralel biçimde gelişen eril teorilerin hala gerisinde kalmış olsa bile, birçok farklı ve zengin tartışmaya sahne olmaya devam etmekte ve hepimize 'meraklı' sorular sordurmaktadır (True, 2017). Feminist Uluslararası İlişkiler yazınının her geçen gün daha da gelişmesi ve Uluslararası İlişkiler disiplininin artık eril bir alan olmaktan çıkması ise barış, birarada yaşama, kaynaklara adil erişim ve eşit temsiliyet adına ortak bir temennidir.

Notlar

¹ Millenium dergisinin bahsi geçen özel sayısında yayınlanan diğer makaleler için bkz: Millennium: Journal of International Studies (1988). Women and international relations: Special issue, 17 (3)

² Exquisite Corpse: Sürrealist teknikler arasında yer alan kelimelerin veya resimlerin kolektif bir biçimde kolajlandığı ve cadavre exquis (exquisite corpse) olarak adlandırıldığı teknik. Eski bir salon

oyununa dayanan oyunda, oyuncuların her biri bir kağıda bir şeyler yazar ve yanındaki oyuncuya geçirir. Yanındaki oyuncu aynı kağıda bir şeyler daha yazarak metni devam ettirir ve kendi katkısını yapar. <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=exquisite%20corpse>, (serbest çeviri).

³ Dergideki tüm makaleler için bkz. *Alternatif Politika* (Feminist Uluslararası İlişkiler Özel Sayısı), (2017), 9(3).

Kaynakça

- Ackerly B.A. & True J. (2010). *Doing Feminist Research in the Political and Social Sciences*. New York: Palgrave.
- Bodur Ün M. (Ed.) (2017). *Feminist Uluslararası İlişkiler. Alternatif Politika (Özel Sayısı)*, 9(3). İnternet adresi: <http://alternatifpolitika.com/site/cilt/9/sayi/3/AP-9-3.pdf>. Erişim tarihi: 1.4.2019.
- Ataç C.A. (2009). Re-entering the Cosmopolitan Phase of Imperium: Remarks on Obama's Presidency and Discussions of Empire. *Perceptions, Journal of International Affairs*, 14(1-2): 1-3.
- Atmaca Ö.A. & Gözen Ercan P. (2018). Uluslararası Güvenliği Yeniden Düşünmek: Uluslararası İlişkiler Disiplininde Feminist Eleştiriler. *Uluslararası İlişkiler*, 15(59): 19-31.
- Aydın Koyuncu Ç. (2011). Dış Politika Karar Verme Mekanizmalarında Kadının Yeri. *Amme İdaresi Dergisi*, 44(4): 99-120.
- Aydın-Koyuncu Ç. (2012). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımları Açısından Güvenlik Konusunun Analizi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi*, 57(1): 111-139.
- Bilgiç, A. (2015). 'We are not Barbarians.' Gender politics and Turkey's Quest for the West. *International Relations*, 29(2): 198-218.
- Bilgiç A. (2016). *Turkey, Power and the West: Gendered International Relations and Foreign Policy*. London: I.B. Taurus.
- Blanchard E.M. (2003). Gender, International Relations, and the Development of Feminist Security Theory. *Signs*, 28(4): 1289-1312.
- Caprioli M. (2004). Feminist IR Theory and Quantitative Methodology. *International Studies Review*, 6(2): 253-269.
- Carpenter R.C. (2002). Gender Theory in World Politics: Contributions of a Non-Feminist Standpoint? *International Studies Review*, 4(3): 153-165.
- Carver T. (1996). *Gender is Not a Synonym for Women*. Colorado: L. Rienner.
- Carver T. (1998). Gendering IR. *Millennium*, 27: 343-351.
- Carver T., Cochran M. & Squires J. (1998). Gendering Jones: Feminisms, IRs, Masculinities. *Review of International Studies*, 24(2): 283-297.

- Carver T. (Ed.) (2003). Gender and International Relations. The Forum. *International Studies Review*, 5: 287-302.
- Donaldson M. (1993). What is Hegemonic Masculinity? *Theory and Society*, 22(5): 643-657.
- Enloe C. (1990). *Bananas, Beaches and Bases: Making feminist Sense of International Politics*. Berkeley: University of California Press.
- Enloe C. (1993). *The Morning After-Sexual Politics at the End of the Cold War*. University of California Press.
- Enloe C. (2000) Masculinity as Foreign Policy Issue. *Foreign Policy in Focus*, 5(36): 1-4.
- Enloe C. (2004). 'Gender' is Not Enough: The Need for a Feminist Consciousness. *International Affairs*, 80(1): 95-97.
- Enloe C (2017). *The Big Push*. Berkeley: University of California Press.
- Franklin M.I. (2010). Sex, Gender and Cyberspace. İçinde, Shepard L.J. (Ed.), *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations*. Oxon: Routledge: 375-388.
- Fukuyama F. (1998). Women and the Evolution of World Politics. *Foreign Affairs*, 77(5): 24-40.
- Halliday F. (1988). Hidden from International Relations: Women and the International Arena. *Millennium*, 17(3): 419-428.
- Harding S.G. (1986) *The Science Question in Feminism*. London: Cornell University Press.
- Hawthorne S. & Klein R. (1999). *Cyberfeminism: Connectivity, Critique, Creativity*. Melbourne: Spinifex Pree Ply.
- Hemmings C. (2012). Affective Solidarity: Feminist Reflexivity and Political Transformation. *Feminist Theory*, 13(2): 147-161.
- Hooper C. (2001). *Manly States: Masculinities, international Relations, and Gender Politics*. New York: Columbia University Press.
- Hutchings K. (2000). Towards a feminist International Ethics. *Review of International Studies*, 26(5): 111-130.
- Hutchings K. (2004). From Morality to Politics and Back Again: Feminist International Ethics and the Civil Society Argument. *Alternatives*, 24(3): 239-244.

- Jackson P.T. (2014). The 'Third Debate' 25 Years Later. *International Studies Quarterly*. İnternet adresi: <https://www.isanet.org/Publications/ISQ/Posts/ID/297/The-Third-Debate-25-Years-Later>. Erişim tarihi: 31 Temmuz 2018.
- Jones A. (1996). Does Gender Make the World Go Round? Feminist Critiques of International Relations. *Review of International Studies*, 22: 405-429.
- Jones A. (1998). *Engendering Debate*. *Review of International Studies*, 24: 299-303.
- Keohane R. (1989). International Relations Theory: Contributions of a Feminist Standpoint. *Millennium*, 18(2): 245-253.
- Keohane R.O. (1998). Beyond Dichotomy: Conversations between International Relations and Feminism: A Reply to J. Ann Tickner. *International Studies Quarterly*, 42(1): 194-199.
- Lapid Y. (1989). The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era. *International Studies Quarterly*, 33(3): 235-254.
- Levi S. & Toupin S. (2010). New Social Media and Global Resistance. İçinde, Shepard L.J. (Ed.). *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations* Oxon: Routledge: 389-401.
- Lykke N. (2010). *Feminist Studies: A Guide to intersectional Theory, Methodology and Writing*. New York: Routledge.
- Maruska He eg J. (2010). When are States Hypermasculine. İçinde, Sjoberg L. (Ed.), *Gender and International Security*. London: Routledge: 235-255.
- Women and International Relations (1988). *Millennium: Journal of International Studies* (Special Issue), 17(3).
- Özdemirkıran M. & Öner S. (2017). Türkiye'de Kadın Uluslararası İlişkiler Akademisyenlerinin Profili: Marmara Bölgesi. *Fe Dergi*, 9(1): 92-112.
- Peterson V.S. (2004). Feminist Theories within, Invisible to, and Beyond IR. *Brown Journal of World Affairs*, 10(2): 35-46.
- Romaniuk S.N. & Wasylciw J.K. (2010). 'Gender' includes Men Too: Recognizing Masculinity in Security Studies and International Relations. *Perspectives*, 18(1): 23-39.
- Shepherd L.J. (Ed.) (2010). *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations*. London and New York: Routledge.
- Steans J. (1998). *Gender and International Relations: An Introduction*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Steans J. (2006). *Gender and International Relations*. Cambridge: Polity Press.

- Stears J., Tepe-Belfrage D. (Eds.) (2016). *Handbook on Gender in World Politics*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Sylvester C. (1994). *Feminist Theory and International Relations in a Postmodern Era*. Cambridge University Press.
- Sylvester C. (2002). *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*. Cambridge University Press.
- Tickner J.A. (1988). Hans Morgenthau's Principles of Political Realism: A Feminist Reformation. *Millennium*, 17(3): 429-440.
- Tickner A.J. (1992). *Gender in International Relations: Feminist Perspectives on Achieving Global Security*. New York: Columbia University Press.
- Tickner J.A. (1994). Feminist Perspectives on Peace and World Security in the Post-Cold War Era. İçinde, Klare M.T. (Ed.), *Peace & World Security Studies: A Curriculum Guide*. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers: 43-54.
- Tickner J.A. (1997). You Just Don't Understand: Troubled Engagements between Feminists and IR Theorists. *International Studies Quarterly*, 41(4): 611-632.
- Tickner J.A. (1999). Searching for the Princess? Feminist Perspectives in International Relations. *Harvard International Review*, 21(4): 44-48.
- Tickner J.A. (1999). Why Women Can't Run the World: International Politics According to Francis Fukuyama. *International Studies Review*, 1(3): 3-11.
- Tickner J.A. (2002). Feminist Perspectives on 9/11. *International Studies Perspectives*, 3(4): 333-350.
- Tickner J.A. (2006). On the Frontlines or Sidelines of Knowledge and Power: Feminist Practices of Responsible Scholarship. *International Studies Review*, 8(3): 383-395.
- Tickner A.J. (2008). Gender in World Politics. İçinde, Baylis J., Smith S. & Owens P. (Eds.), *The Globalization of World Politics*. Oxford University Press: 262-277.
- Tickner A.J. & Sjoberg L. (Eds.). (2011). *Feminism and International Relations: Conversations about the Past, Present and Future*. London: Routledge.
- Togey L. (1994). The Gender Gap in Foreign Policy Attitudes. *Journal of Peace Research*, 31: 375-92.
- True J. (2017). Feminism and gender studies in International Relations theory. Oxford Research Encyclopedia: International Studies. Oxford University Press: 1-23. DOI: 10.1093/acrefore/9780190846626.013.46.
- Tür Ö. & Aydın Koyuncu Ç. (2010). Feminist Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı: Temelleri, Gelişimi, Katkı ve Sorunları. *Uluslararası İlişkiler*, 7(26): 3-24.

- Weber C. (1994). Good Girls, Little Girls and Bad Girls: Male Paranoia in Robert Keohane's Critique of Feminist International Relations. *Millennium: Journal of International Relations*, 23: 337-349.
- Youngs G. (2004). Feminist International Relations: A Contradiction in Terms? Or: Why Women and Gender are Essential to Understanding the World 'We' Live in. *International Affairs*, 80 (1): 75-87.
- Yöney S. (1996). Uluslararası İlişkiler, Feminizm ve Türkiye. İçinde, Sönmezoğlu F. (Der.), *Değişen Dünya ve Türkiye*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık: 103-121.
- Zalewski M. (1993). Feminist Standpoint Theory Meets International Relations Theory. *The Fletcher Forum of World Affairs*, 17(3): 13-32.
- Zalewski M. & Enloe C. (1995). Questions about Identity in International Relations. İçinde, Booth K. & Smith S. (Eds.), *International Relations Theory Today*. Cambridge: Polity Press: 279-305.
- Zalewski M. (2013). *Feminist International Relations: Exquisite Corpse*. London, New York: Routledge.